

אתגרי 'המדינה האסלאמית' – "הכצעקתה?"

עמוס ידלין

ביוני 2014, לאחר שהביסו חמש דיביזיות של הצבא העיראקי שאומן וצויד על ידי ארצות הברית, כבשו מספר אלפים של לוחמי דאע"ש את העיר מוסול בצפון עיראק. התפתחות מפתיעה זו, שהתרחשה לפני החלפת השם דאע"ש ב'מדינה האסלאמית', כביטוי לשינוי מהותי של האסטרטגיה והיעדים של הארגון, עוררה תחושה של היווצרות אויב חדש, בעל עוצמה צבאית ניכרת ומאיימת. תחושת האיום נבעה גם משיטות הלחימה האכזריות שנקטו כוחות 'המדינה האסלאמית'. השימוש הנרחב והמיומן שהם עשו ברשתות החברתיות להפצת מסרים מזעזעים – חטיפות, עריפת ראשים, שריפת שבויים בעודם בחיים, מכירה לעבדות וסחר בנשים, הוצאות להורג המוניות במגוון שיטות אכזריות והרס תשתיות אזרחיות ואוצרות תרבות היסטוריים – תרם רבות לתחושת הפחד שהתעוררה ולהערכה כי 'המדינה האסלאמית' נמצאת בראש רשימת האיומים על המערב ועל מדינת ישראל.

בקץ ובסתיו של שנת 2014 נראה היה ש'המדינה האסלאמית' משנה את מאזן האיומים והבריתות במזרח התיכון: היא האירה באור של מתינות את אל-קאעדה – הארגון שממנו התפצלה – מיצבה את איראן כמדינה התורמת ליציבות ואף החזירה את ארצות הברית למזרח התיכון, שנים ספורות לאחר שהנשיא ברק אובמה השלים את הוצאת כל הכוחות האמריקאיים מעיראק, כפי שהבטיח במהלך המרוץ לנשיאות. "פניית פרסה" זו של ארצות הברית נתמכה על ידי הציבור האמריקאי – אותו ציבור שלא תמך בהתערבות בסוריה שנה קודם לכן, כאשר הנשיא בשאר אל-אסד חצה את הקווים האדומים שהציב אובמה והשתמש בנשק כימי נגד בני עמו. תמיכה זאת באה רק לאחר עריפת ראשיהם של שני עיתונאים אמריקאים על ידי אנשי 'המדינה האסלאמית', שהביאה את הציבור בארצות הברית לקבל את המערכה נגדה ביתר הבנה. כבר בעבר הצבעתי על הערכת יתר של כוחה הצבאי והפוליטי של 'המדינה האסלאמית'¹, ואף הצעתי "לכבות את הסירנות", לפחות בישראל. ניתוח הסוגיה העלה שיש ארבע אפשרויות של איום מצד 'המדינה האסלאמית' על ישראל, וכולן בעלות

סבירות נמוכה להתממש: הראשונה – הגעה של 'המדינה האסלאמית' לגבולות ישראל ברמת הגולן ובסיני; השנייה – התבססות האידיאולוגיה שלה בשטחים הפלסטיניים; השלישית – טרור ראווה במאפייני הפיגועים של אל-קאעדה' מהעשור הקודם; הרביעית – החלטה של 'המדינה האסלאמית' למקד את מאמציה בממלכת ירדן ולהפוך אותה ליעד ולמטרה שלה. זוהי ההתפתחות האסטרטגית המשמעותית ביותר מבחינתה של ישראל, שגבולה עם ירדן הוא הארוך בגבולותיה ושמניעת ערעור היציבות בממלכה היא אינטרס עליון שלה.²

בהתאמה לתחזית זו, 'המדינה האסלאמית' לא הפכה בשנת 2015 להיות איום צבאי על ישראל. היא התבססה באזורים בעלי אוכלוסייה סונית ניכרת בעיראק ובסוריה, אך נבלמה בכל מקום שבו לחמה בקהילות ובקבוצות שנאבקו על ארצן ועל ביתן – הכורדים בצפון עיראק, השיעים בפאתי בגדאד (בסיוע איראני ואמריקאי), הכורדים בקובאני, ואפילו כוחותיו של בשאר אל-אסד במקומות שבהם חשוב היה לו להילחם. ניסיונותיה של 'המדינה האסלאמית' להרחיב את גבולותיה ללב עיראק, לירדן וללב סוריה (לדמשק) לא צלחו. אמנם, אנשיה כבשו אזורים סוניים, דוגמת רמאדי ופלוג'ה בעיראק ותדמור בסוריה, אך ניסיונה להתקדם באזורים השיעיים או הכורדיים בעיראק נתקל כאמור בהתנגדות מקומית משמעותית, שעצרה את תנופתה. גם החששות ש'המדינה האסלאמית' תכבוש את הבירה בגדאד ותשתלט על כל עיראק התבדו בשלב מוקדם. נראה שהדבר נבע, בין השאר, מחששה מעימות צבאי עם האוכלוסייה השיעית בעיר, עם המיליציות השיעיות ועם כוחות קודס האיראניים, שהביא אותה להימנע מלנסות לתקוף את בגדאד.

סיבה מרכזית להצלחותיה של 'המדינה האסלאמית' בשדה המערכה נגד צבא עיראק בצפון-מערב המדינה, בשטחים המאוכלסים בסונים, היא שיחידות הצבא העיראקי מורכבות בעיקרן מלוחמים שיעים, שלא הסכימו להילחם כדי להגן על שטח שבו גרה אוכלוסייה סונית, ולפיכך נטשו את שדה הקרב. גם הטענה ש'המדינה האסלאמית' התפשטה ב"אופן גלובלי", מעבר לסוריה ועיראק, אל לוב, ניגריה, אפגניסטן וחצי-האי סיני, מחייבת הבהרה: למעשה, "התפשטות" זאת מסתכמת על פי רוב בהצהרת נאמנות של ארגוני טרור מקומיים, שפעילותם ויעדיהם מוגבלים ברובם לאזור מוגדר ותחום. עם זאת מתברר, כי המדינה האסלאמית, היא תופעה רחבה בהרבה מהבסיס הטריטוריאלי והמבנה המדינתי, שהתבסס בצפון מזרח סוריה וצפון מערב עיראק. לדאע"ש ארבעה ממדים: הוא מדינה, הוא כולל אוסף ארגוני טרור הנאמנים לו באתרים רבים בעולם, כמו מחוזות סיני ולוב, הוא ארגון טרור עולמי, התוקף בפאריס ומפיל מטוס רוסי בסיני, והוא מעל לכל רעיון דתי קיצוני, אידיאולוגי, המתפשט ויראלי ווירטואלי, עם נוכחות והשפעה, באתרי האינטרנט וברשתות החברתיות.

מבחינה צבאית, שיטות הפעולה של 'המדינה האסלאמית' אינן פורצות דרך. הן מסתמכות על שימוש בכלי רכב מובילי חומר נפץ, הנהוגים בידי מתאבדים ומתואמים לפיצוץ ברזומני, על שריוניות קלות, נשק נ"ט ומכונות ירייה. ניסיונות 'המדינה האסלאמית' להשמיש אמצעי לחימה כבדים ומשוכללים יותר, שאותם תפסה שלל, לא התגבשו לכדי מהלכים משמעותיים בשדה הקרב. לעומת זאת, השימוש בכלים קלים העניק ל'מדינה האסלאמית' יכולת תמרון גבוהה במערכת הכבישים הענפה והמתקדמת שנבנתה בסוריה ובעיראק. בדרך זו היא רכשה את היכולת לרכז כוחות בזירות ולהפתיע אויבים הנמצאים במרחק רב. טכניקות וכלים אלה אינם מותאמים ללחימה בצבא מערבי מודרני, כמו צבא ארצות הברית או צה"ל, המפעילים כוחות אוויריים מבוססי מודיעין, עבורם כלי הרכב שמפעילה 'המדינה האסלאמית' הם טרף קל יחסית. בנוסף לכך, ההכשרה הקרבית של מרבית לוחמי 'המדינה האסלאמית', כמו גם מבנה הפיקוד והשליטה המבוזר שלה התגבשו בלחימת גרילה בסביבות עירוניות בעיראק ובסוריה, ואינם מותאמים למבצע סדור בהיקף רחב נגד מדינה כמו ירדן, ובוודאי שלא נגד מדינת ישראל.

נוכח הנאמר לעיל, נשאלת השאלה מדוע בכל זאת, למרות יכולותיה הצבאיות המוגבלות של 'המדינה האסלאמית', היא כה מדאגה את מדינות המזרח התיכון, האיחוד האירופי, רוסיה וארצות הברית? התשובה לכך טמונה במידה רבה ברכיבים הלא צבאיים של פעילותה: מסריה הדתיים והאידיאולוגיים, האמצעים התקשורתיים שבהם מופצים מסרים אלה וכן האפקט הפסיכולוגי, ובכלל זה הפחד, שמעוררים מעשיה הברוטליים של 'המדינה האסלאמית' נגד אדם ורכוש.

הטלטלה האזורית, שהחלה עם "האביב הערבי", שיקפה את היקפו ועומקו של המתח ששרר לאורך שנים בין הציבור במדינות ערב לבין המשטרים השונים בהן. התהפוכות שבאו בעקבות טלטלה זאת ביטאו את שיאו של החיפוש הגובר אחר "רעיון מסדר" חדש בעולם הערבי. הרעיון הלאומי הפאן-ערבי, כמו גם הרעיונות הסוציאליסטיים-קומוניסטיים, איבדו בסוף המאה העשרים את האטרקטיביות שלהם ולא שימשו עוד מצפן ערכי ופוליטי לחברות במדינות ערב. הרעיון הדמוקרטי-ליברלי-קפיטליסטי הכזיב בתחילת המאה ה-21, וכמוהו הכזיב גם האסלאם הפוליטי בהובלת האחים המוסלמים, שלרגע היה נראה שייתן את המענה החלופי. המשבר החברתי-כלכלי-פוליטי הלך והחריף, והציבור, ובמיוחד הצעירים, המשיך לחפש דגל חדש להניפו כאות לרעיון מנחה כולל. האסלאם הסלפי-ג'האדי הציע רעיון חדש-ישן של ח'ליפות, המתקיימת על פי חוקי השריעה. זה הרקע להבנה ולחשש השוררים במזרח התיכון ומערב לו, לפיו גם אם 'המדינה האסלאמית' תיבלם במישור הצבאי, האידיאולוגיה שהיא מקדמת תמשיך ללבות את המתח החברתי-פוליטי ולהזין חתירה לשינוי בדרכים אלימות.

האידיאולוגיה הסדורה של 'המדינה האסלאמית' והנכונות שלה להקרבה בשם הג'האד הן בגדר "עוצמה רכה", הניתנת להפצה גם באמצעות האינטרנט והרשתות החברתיות. בדרך זו הן מאיימות על יציבותם של מבנים חברתיים ומשטרים במדינות ערב. איום זה יכול להתממש על ידי פעולות טרור שיערערו את מדינות הסטטוס קוו מבחינה פוליטית, חברתית וכלכלית, או באמצעות מהפכות עממיות מקומיות בהשראת 'המדינה האסלאמית'.

מהפכה אסלאמית או איום צבאי טריטוריאלי אינם תרחיש ריאלי עבור מדינות אירופה. לעומת זאת, קיימת אפשרות להתרחשותו של גל טרור במדינות אירופיות שבהן יש אוכלוסיות מוסלמיות גדולות, כמו זה שהיינו עדים לו בפריז בנובמבר 2015 ואף יותר מכך. סבירותו של תרחיש כזה, שאפשרות מימושו היא מקור לדאגה רבה, גברה עקב האפשרות שאזרחים של אותן מדינות, שיצאו להילחם בשורות 'המדינה האסלאמית', ישובו אליהן לאחר התנסות בקרב, כשהם טעונים במטען אידיאולוגי כבד הקורא לפעול בשם הג'האד. האיחוד האירופי מתקשה להילחם בתופעת "הלוחמים הזרים", בעיקר בשל מגבלות חוקיות, תרבותיות ופוליטיות.

לעומת אירופה, ארצות הברית וישראל מוגנות יותר מול הרכיב ה"רד" של 'המדינה האסלאמית'. זאת, בין השאר, מתוקף מאפייניהן הגאוגרפיים: ארצות הברית רחוקה מאזור פעילותה של 'המדינה האסלאמית', וגבולותיה של ישראל סגורים ומוגנים. גם הרכב אוכלוסייתן של שתי מדינות אלו, חוקי ההגירה הנהוגים אצלן, וסייגים הקיימים בהן ביחס למה שקרוי "תקינות פוליטית" – יסוד המקשה עד מאוד על מדינות אירופיות להתמודד עם ההקצנה האסלאמית בכלל ועם זו המתרחשת בשטחן בפרט – מקלים עליהן את ההתמודדות עם אתגרי 'המדינה האסלאמית'. חשוב לציין בהקשר זה את התמיכה המועטה ביותר לה זוכה 'המדינה האסלאמית' בקרב ערבים אזרחי ישראל. בעוד שמספר האזרחים המוסלמים במדינת ישראל שווה לזה שבבריטניה, היקף אירועי הטרור המתבצעים בישראל בשם הג'האד הסלפי, ואף עוצמת הרטרוריקה התומכת ברעיונות הסלפיים-ג'האדיים, נמוכים בה לאין שיעור מאלה שנרשמו בשנים האחרונות בדמוקרטיות אירופיות. למעשה, ארצות הברית וישראל אינן רואות ב'מדינה האסלאמית' איום ישיר עליהן, אלא איום עקיף, וזאת כתוצאה מהאיום שהיא מהווה על היציבות, ואולי על עצם השרידות של אותן מדינות ערב החולקות עמן אינטרסים משותפים, ובהן מצרים, ירדן, ערב הסעודית ויתר מדינות המפרץ.

דווקא איראן, טורקיה ואפילו רוסיה פגיעות הרבה יותר לאיום מצד 'המדינה האסלאמית' מאשר ישראל וארצות הברית. 'המדינה האסלאמית' רואה בשיעים ככלל כופרים, ובאיראן – מדינת אויב. כוחות איראניים הם גם גורם מרכזי בעימות עם כוחות 'המדינה האסלאמית' בתכרית ובבגדאד. זאת ועוד, איראן, הרואה בהמשך קיומו של משטר אסד בסוריה נכס אסטרטגי, צפויה להמשיך ואף להעמיק את מעורבותה

בלחימה קרקעית נגד 'המדינה האסלאמית', אם ישירות ואם באמצעות שלוחתה בסוריה ובלבנון – חזבאללה.

אשר לטורקיה, זו העלימה עין במשך תקופה ממושכת ממעבר של ג'יהאדיסטים משטחה לשטח סוריה, עד שבמהלך 2015 חלה עליה בפיגועי הטרור שבוצעו בטורקיה בידי 'המדינה האסלאמית', ונשיאה ארדואן אף הוכרז ככופר על ידי 'המדינה האסלאמית'. רוסיה, שבה מיעוט מוסלמי סוני גדול, ואשר חלק ניכר מן המתגייסים לצבאה הם מוסלמים, רואה ב'מדינה האסלאמית' אויב מרכזי מכמה סיבות: היא מאיימת באופן ישיר על בעלת בריתה, סוריה של אסד, וכן מאיימת על שטחה הריבוני של רוסיה עצמה ועל מדינות חבר העמים לשעבר, הנחשבות לאזורי השפעה שלה. ראייה ברורה לעמדה זו של רוסיה ניתן למצוא בהחלטת הנשיא פוטין לשגר כוחות אוויר, אמצעי הגנה אווירית, טילי שיוט וכוחות קרקע מיוחדים מרוסיה לסוריה. למעשה, מאז אוקטובר 2015, רוסיה מעורבת צבאית ובאופן ישיר בלחימה ב'מדינה האסלאמית'. מה שעשוי לשנות את חוקי המשחק הוא המגמה שהחלה להתחדד באסטרטגיית 'המדינה האסלאמית' בסוף 2015. היחלשות צבאית ואיבוד שטחים בצפון סוריה, צפון עיראק ובלוב, לצד פגיעות מוראליות כדוגמת ההתנקשות האמריקאית המשוערת במוחמד אמוואזי ('ג'ון הג'יהאדיסט') הביאו את 'המדינה האסלאמית' לקדם את מדיניות ייצוא הטרור אל מחוץ לשטחים שבשליטתה כדי לחפות על הפסדיה מבית. מעידים על כך שרשרת האירועים שביצעה באוקטובר-נובמבר 2015, אשר התאפיינו בהיקף נרחב לעומת העבר וכווננו נגד שחקנים הנלחמים בהם בעיראק ובסוריה (רוסיה, חזבאללה וצרפת): התרסקות המטוס הרוסי בסיני, הפיגוע ברובע דאחיה בביירות ומתקפת הטרור בפריז. בעת כתיבת שורות אלה עוד מוקדם להעריך את השלכות מגמה זו.

אולם, אם האיום שמהווה 'המדינה האסלאמית' הוא כה משמעותי ונוגע למספר רב כל כך של מדינות, מדוע טרם גובש מענה משמעותי לו ומדוע 'המדינה האסלאמית' טרם הוסגה לאחור או הובסה בשדה הקרב? יתר על כן, מדוע "הקואליציה הרחבה ביותר בהיסטוריה" שהוקמה נגד 'המדינה האסלאמית' – 64 מדינות בהובלת ארצות הברית הנתמכות מבחוץ על ידי מדינות נוספות, ביניהן ישראל ואפילו איראן, ואף על ידי שחקנים לא-מדינתיים, ביניהם מיליציות האופוזיציה הסורית ג'בהת א-נוסרה – אינה מצליחה להתמודד אתה ו"להכילה ואף להביסה"?³ חשוב להדגיש ששאלה זו אינה מכוונת למיגור האסלאם הסלפי-ג'יהאדי כאידיאולוגיה, או ללחימה בארגון טרור חסר מסגרת ארגונית נוקשה ושליטה בטרטוריה מוגדרת, כמו אל-קאעדה; אדרבא, מדובר בלחימה בישות השולטת בטרטוריה תחומה, אשר כוננה בה מסגרת מדינתית, מקיימת שגרה שלטונית, מפעילה בתי משפט ועיריות, מפיקה נפט כמקור הכנסה עיקרי מהשטחים שכבשה ומנצלת את האזור בעל המבנה הטופוגרפי המוכר והנחו יחסית ללחימה מודרנית. צבאות המערב – טורקיה, ירדן ואפילו רוסיה – נבנו

למלחמה מול מדינות. אולם, הקושי בלחימה מול אויב א־סימטרי תקף פחות מול 'המדינה האסלאמית'.

התשובה לשאלה מדוע ה'המדינה האסלאמית' טרם הובסה היא, שעל אף שהיא מוקפת במדינות הרואות בה איום, אף אחת ממדינות הקואליציה שגובשה נגדה לא רואה בה איום העומד בראש רשימת האיומים על הביטחון הלאומי שלהן: טורקיה מוטרדת יותר מהאפשרות שהכורדים ימשיכו לגבש לעצמם אוטונומיה בצפון סוריה ומהשפעתה של התפתחות כזו על שאיפותיהם הלאומיות של הכורדים בתחומה, ומכך שמשטר אסד יוותר על כנו; רוסיה מוטרדת בראש ובראשונה מהתפשטות נאט"ו לאוקראינה ומאפשרות של נפילת משטר אסד בסוריה; ההנהגה האיראנית רואה ביריבות עם ארצות הברית וישראל את האיום הגדול ביותר על שרידות המשטר; ערב הסעודית חוששת בעיקר משאיפותיה האסטרטגיות של איראן במפרץ ובמזרח התיכון בכלל.

זאת ועוד, 'המדינה האסלאמית' משכילה לנהל מערכת יחסים מורכבת עם שכנותיה – סוריה וטורקיה – שניתן להגדירה כ"יריבות־ידידות". יעידו על כך רכישת הנפט ממנה על ידי משטר אסד ועל ידי גורמים המקורבים לשלטון בטורקיה, וגם העובדה שרוב גיחות התקיפה של טורקיה ושל רוסיה בסוריה בוצעו נגד הכורדים והמורדים "המתונים" (בהתאמה), ומיעוטן בלבד נגד 'המדינה האסלאמית'. גם משטרו של אסד פועל על פי סדר עדיפויות דומה. מאמציו מופנים קודם כל לאופוזיציה הסורית החילונית – ג'בהת א־נוסרה וגורמים אחרים – בעוד ש'המדינה האסלאמית' מצויה מבחינתו רק בשולי המאבק.

סיבה נוספת לכך ש'המדינה האסלאמית' טרם הובסה היא חוסר הקוהרנטיות באסטרטגיה האמריקאית. אסטרטגיה זו קבעה מחד גיסא יעד שאפתני – "לשחוק ולהשמיד את 'המדינה האסלאמית'" – אך מאידך גיסא לא תורגמה לנכונות פוליטית הנדרשת להצבת "מגפיים על הקרקע" ולהקצאת משאבים מתאימים – פוליטיים, כספיים וצבאיים – להשגת היעד מרחיק הלכת.

'המדינה האסלאמית' מהווה איום גם מבחינת ישראל, אך עוצמתו פחותה באופן משמעותי מהאיום הגלום באיראן, בחזבאללה, בשאריות צבאה הקונבנציונלי של סוריה ואפילו בחמאס. אמנם, 'המדינה האסלאמית' אינה מתחשבת בכללי משחק, כגון אלה שהתמסדו לאורך השנים בין גורמי טרור ומדינות עוינות לבין ישראל, אך יכולת הפגיעה שלה בישראל מוגבלת לפעולות טרור נקודתיות, שאינן מהוות איום מערכתי או אסטרטגי, ובוודאי שלא איום קיומי. זאת ועוד, פעילותה של 'המדינה האסלאמית' מלווה בניסיונות לנצל הזדמנויות ולהפגיע במבצעים נקודתיים המתוכננים היטב (כמו בשיח' זויד במצרים ביולי 2015⁴), אך אין ברשותה אמצעי לחימה בעלי משמעות אסטרטגית, כמו רקטות ארוכות טווח, טילים בליסטיים, חיל אוויר או הגנה אווירית. נחיתות זו של 'המדינה האסלאמית' קשורה בכך שהיא נעדרת תמיכה

מעצמתית – צבאית או דיפלומטית – וזאת בניגוד לחזבאללה, למשל, המקבל נשק משוכלל מאיראן, מסוריה ומרוסיה.

לישראל יש בעת הזו שתי נקודות מגע אפשריות עם 'המדינה האסלאמית' – בחצי-האי סיני וברמת הגולן. הכרזת הנאמנות של 'וילאית סיני' (בעבר 'אנצאר בית אל-מקדס') ל'מדינה האסלאמית' הקנתה לארגון המקומי בסיני יכולת ארגונית משופרת כתוצאה מהזרמות כספים ואמצעי לחימה. על אף שכוחותיו של ארגון טרור זה מהווים איום מסוים על ישראל, בעיקר על יישובי הגבול ובכללם העיר אילת, וכן על נתיבי התחבורה לדרום, עיקר תשומת הלב שלו מופנית למאבק במשטר המצרי, שמצדו מבצע מערכה צבאית נחושה ומתמשכת כנגד הג'יהאדיסטים.

נוכחות גורמים המזוהים עם 'המדינה האסלאמית' בחזית הגולן היא זניחה ביחס לנוכחותם של לוחמי ג'בהת א-נוסרה ומורדים מארגונים אחרים שם. היכרותה המודיעינית העמוקה של ישראל עם מרחב הגבול, יכולת האש המדויקת והמסיבית של צה"ל והנחלת חוקי משחק ברורים לגבי ירי לשטחה, הוכיחו עצמן עד כה כמדיניות נכונה. השתלטות גורמי 'המדינה האסלאמית' על אזור הגבול עם ישראל ברמת הגולן תחייב עדכון האסטרטגיה הישראלית, אך לישראל יכולות מתקדמות של מודיעין ולחימה להתמודדות עם אתגר זה.

'המדינה האסלאמית' מצדה מרכזת כיום את עיקר תשומת הלב והמשאבים שלה בלחימה במשטר אסד ובעלי בריתו – קרי הציר השיעי – כמו גם בישויות מתחרות במרחב, ביניהן ג'בהת א-נוסרה, ארגוני מורדים נוספים והתארגנויות שבטיות-מקומיות. השקט היחסי בגולן מדגיש את העובדה ש'המדינה האסלאמית' אינה תופסת את ישראל כאויבתה העיקרית; מי שמהווים אויב עיקרי מבחינתה הם המשטרים הערביים "הכופרים". ניתן להניח שאם 'המדינה האסלאמית' תפנה את פעילותה נגד ישראל, הדבר יתרחש רק בשלב מאוחר יותר. בינתיים, אחד היתרונות האסטרטגיים הלא מכוונים שישראל מפיקה מפעילותה של 'המדינה האסלאמית' הוא הקזת דם של אנשי חזבאללה הלוחמים לצד משטרו של אסד. כך נפגע גם מעמדה של איראן, המגבה את משטר אסד ואת חזבאללה, ואשר אנשי צבא בכירים שלה נפגעים גם הם בסוריה.⁵ לאחר עשרות שנים של לחימה בארגוני טרור על תצורותיהם המגוונות, וכן בצבאותיהן של מדינות עוינות, אין לישראל סיבה להיבהל ולחשוש יתר על המידה מעלייתו של ארגון טרור נוסף הפועל הרחק מגבולותיה וללא תמיכה מעצמתית. עם זאת, יש להפנות משאבי מודיעין למעקב אחרי התפתחות 'המדינה האסלאמית' כדי ללמוד ולהבין לעומק את אופן פעולתה ואת נקודות החוזק והתורפה שלה; להעריך אילו טקטיקות היא עלולה לפתח נגד צבאות מודרניים; לעקוב אחר פיתוח יכולות צבאיות מתקדמות שלה, כגון נשק נ"מ, הגנה אווירית או טק"ק; ולנטר מקרוב את רמת הגולן הסורית והשטחים הפלסטיניים כדי לזהות סימנים ראשוניים לנוכחותה

בהם, לעצב מענה מבצעי הולם ולהוציאו לפועל בעיתוי הנכון. נוסף לכך, על ישראל להמשיך ולתמוך בירדן במאבקה נגד ניסיונותיה של 'המדינה האסלאמית' להרחיב את השפעתה לתחומיה. כמו כן, יש לחשוב על תפניות פחות סבירות אך מסוכנות, כמו תרחיש אפשרי שבו 'המדינה האסלאמית' תצליח להקים מדינה סוניית קיצונית שיהיה לה גבול משותף עם ישראל. הסבירות להתממשותו של תרחיש זה היא נמוכה מאוד, בעיקר נוכח התמיכה האיראנית והרוסית במשטר אסד בסוריה. עם זאת, במזרח תיכון בלתי צפוי ורב תהפוכות, חובה לבחון האם מתפתחים גם תרחישים שנראים כרגע לא סבירים.

לבסוף, על ישראל לפעול על סמך הזדמנויות הדיפלומטיות והצבאיות הנובעות מהמציאות הנוכחית. במסגרת זו, יש להטמיע ראשית לכל את ההבנה שמדינת ישראל היא אי של יציבות ושפיות במזרח התיכון ולהפריך את הטענה שהסכסוך הישראלי-ערבי הוא גורם מרכזי לאי-היציבות במרחב. ההזדמנות העיקרית מבחינת ישראל גלומה באפשרות להמחיש את היותה נכס אסטרטגי ובעלת ברית אמינה למדינות המערב ולארצות הברית. ישראל יכולה לתרום לחיזוקה של הקואליציה המערבית נגד 'המדינה האסלאמית' ולשינוי אופי הפעולה שלה, במיוחד כשאירופה מתמודדת עם תופעת הפליטים המציפים אותה, ארצות הברית נרתעת ממחויבות נוספת במזרח התיכון, הקואליציה המערבית מדשדשת והקואליציה הרוסית-איראנית עוסקת בעיקר בשאלת שרידותו של משטר אסד בסוריה.

ישראל היא בעלת יכולות מודיעיניות, אוויריות וקיברנטיות, וכן עומדים לרשותה כוחות מיוחדים איכותיים ביותר. הממדים האידאולוגיים של 'המדינה האסלאמית' והתכנים שמעבירים אוהדיה ברשתות החברתיות מחייבים לפעול לגיבוש אסטרטגיה משותפת לישראל ולמדינות החולקות עמה אינטרסים אסטרטגיים, וזאת כדי ליצור "עליונות קיברנטית" שתשבש את יכולתה של 'המדינה האסלאמית' לנצל את הרשת במטרה להפיץ מסרים מסוכנים. בנוסף, לישראל היכרות טובה מאוד עם המרחב המזרח תיכוני ויכולת השפעה על הזירה – נכסים העשויים להיות ערכיים ביותר לבעלות בריתה הנלחמות ב'מדינה האסלאמית'.

שנת 2014 הייתה השנה שבה הפתיעה 'המדינה האסלאמית' בהשתלטות על צפון-מערב עיראק וצפון-מזרח סוריה וביססה את הח'ליפות כרעיון מסדר אטרקטיבי ביותר לעולם הערבי ולמוסלמים בכללותם, וכן כאיום סלפי-ג'האדי מרכזי על מדינות המזרח התיכון ואף מעבר לו. בשנת 2015 נבלמה התקדמותה הגאוגרפית של 'המדינה האסלאמית', ונוצרו שתי קואליציות עולמיות ששמו להן למטרה להילחם בה. לישראל ניתנה ההזדמנות לתרום למאבק העולמי ב'מדינה האסלאמית', כך ששנת 2016 תסמן את עצירת התפשטותה הגאוגרפית, ויותר מכך – תביא לבלימת התפשטותו של הרעיון אותו היא מקדמת.

הערות

- 1 Amos Yadlin, "ISIS no Existential Threat to Israel," Ynet, September 3, 2014, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4567128,00.html>
- 2 איתי אשר, "האם ישראל צריכה לפחד מדאע"ש?", **ליברל**, 15 בספטמבר, 2014, <http://snipurl.com/2ac4c6y>
- 3 "President Barak Obama: "We will Degrade and Ultimately Destroy ISIL"," September 10, 2014, <https://www.whitehouse.gov/blog/2014/09/10/president-obama-we-will-degrade-and-ultimately-destroy-isil>
- 4 Erin Cunningham and Loveday Morris, "Militants launch major assault in Egypt's Sinai," *The Washington Post*, July 1, 2015, <http://snipurl.com/2ac4dea>
- 5 "Two More Iranian Military Commanders Killed in Syria," Fars News, Iran, October 13, 2015, <http://english.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13940721001386>